

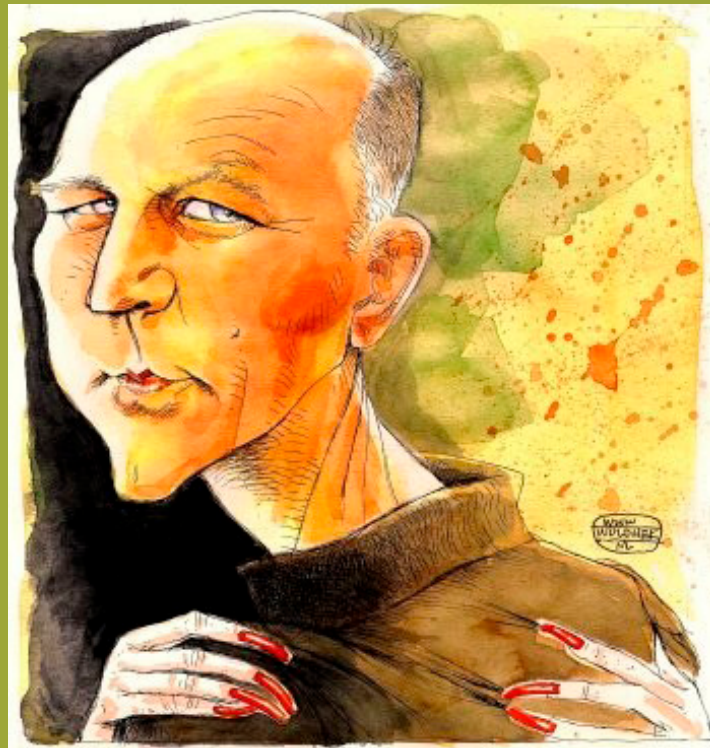
Theo Knippenberg's

Bb

mini-Bulkboek®

De Schrijver

Een estafette vervolghaarl door
Harry Mulisch, Gerrit Komrij, Adriaan van Dis,
Maarten 't Hart, Remco Campert, Marga Minco,
Hugo Claus en Joost Zwagerman.

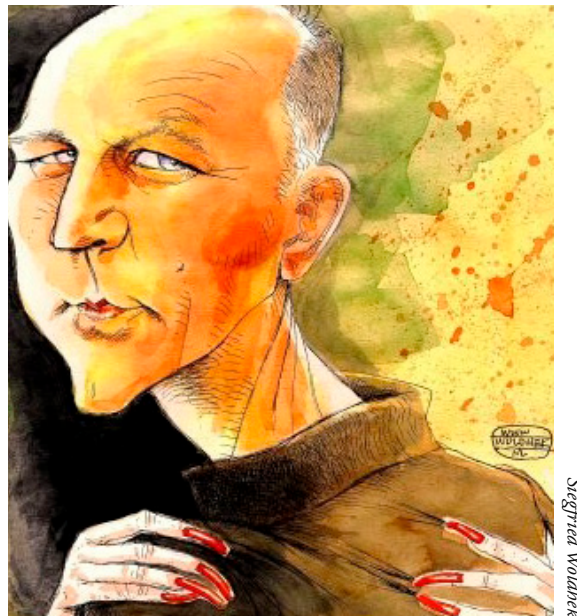
Hoofdstuk 4

Maarten 't Hart
De Scheepswerf

Maarten 't Hart

De Scheepswerf

Dit is het vierde hoofdstuk van het schrijversfeuilleton, geschreven in 1989 door Maarten 't Hart.

Inhoud

Korte inhoud van het voorafgaande	3
De Scheepswerf	5
Verhaal achter het verhaal	15

Colofon

© 1989, 2012, 2017: Alle rechten op dit feuilleton berusten namens de gezamenlijke auteurs bij Theo Knippenberg, Amsterdam. Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, digitaal of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Theo Knippenberg.

Dit bulkboek is vormgegeven door Natascha Frensch (www.natascha-frensch.nl) en samengesteld en ingeleid door Theo Knippenberg (theo@knippenberg.nu).

Korte inhoud van het voorafgaande bij hoofdstuk 4

(Samenvatting door W. G. Klooster)

Matthijs de Schrijver heeft na zijn roman *Weerzin* nooit meer gepubliceerd. Veertigjaar later ontvangt de 'ik' (Ton Botvanger, lector) uit Parijs het manuscript van een verhaal van De Schrijver, getiteld 'Een vaderlandse roman'. Het begeleidend briefje is getekend "Mies van Waerden-Hattum (alias 'Bep')". 'Bep', één van de figuren in *Weerzin*, komt ook voor in het verhaal. Ton Botvanger besluit de Van Waerdens te bezoeken.

In hun flatgebouw aan de Avenue Foch wordt Botvanger omvergelopen door een zich uit de voeten makende Nederlander in witte regenjas met een map van (blijkt later) De Schrijver onder zijn arm; hij treft de Van Waerdens in hun appartement aan in gevecht met de maat van degeen die daar zojuist de map heeft ontvreemd, met net zo'n jas. Deze wordt uitgeschakeld en afgevoerd.

Op het Instituut, waar professor Jaap Wansloot de scepter zwaait, ontvangt Botvanger een brief uit Suriname, van "Mattheus Scriverius", die zich distancieert van "Wat er ook gaande is & uitgebroed moge worden", en Botvanger tot hetzelfde oproept. Een brief van De Schrijver? Van Waerden? Van de met Wansloot bevriende literaire coryfee Theo Ego? Toevallig was ook Ego gemolesteerd door een man in witte regenjas, die hem van plagiaat beschuldigd

had.

Botvanger zoekt zijn oude kennis, de excentrieke succesvolle detective-schrijver Hendrik Werker op. Rond de vingers van diens rechterhand zit een touwtje, een geheugensteuntje voor een boodschap, legt Werker uit. 's Avonds observeren zij Ego in restaurant De Wintertuin. Als werker zich aan Ego's herentafel - met de oud-minister Henk van der Sluys, kamerlid Klaas Nijver, de bereisde auteur Eikendans, de door zijn talk-show bekende Nathan Lepel - heeft weten in te dringen, en Botvanger somber op het toilet zit, treedt een onbekende in witte regenjas binnen en legt rond de tafel een lus van groene verf, Ego en zijn vrienden besmeurend. Een achtervolging wordt ingezet; de besmeurder ontkomt, maar Werker springt op de trein van de vluchteling (richting Brussel).

De volgende morgen ontvangt Botvanger een telegram van Werker, die hem naar Parijs ontbiedt. In de trein erheen raakt Botvanger betoverd door de charmes van een jongeling, die hem echter ontdoet van zijn portefeuille. Zonder geld en hongerig speurt hij in Parijs naar Werker, die niet op de afgesproken plaats is, café Le Mahieu (de plaats zelfs er trouwens ook niet meer). Ook de Van Waerdens zijn niet thuis. Wel is er een wonderlijk getik in het flatgebouw te horen, net zo'n getik als in het ernaast gelegen museum, vanwaaruit een felle gloed omhoogstraalt.

Bij 'voorheen Le Mahieu' bezorgt een aantrekkelijke motorrijder een getypt briefje voor Botvanger met een verontschuldiging en het verzoek de volgende ochtend vroeg op de brug tussen Ile St. Louis en Ile de la Cité te

zijn.

In het grauwe ochtendlicht doolt Botvanger uitgeput door de straten, vindt eindelijk onthaal bij dronken clochards, en is een half uur voor de afgesproken tijd bij de brug, waar net een dode boven water wordt gehaald: een vrouw in een witte regenjas, waar een groene lus opgespoten lijkt. Er zit een touwtje om de vingers van haar rechterhand.

Maarten 't Hart

De Scheepswerf

Uit het raam van mijn werkkamer kon ik zien hoe langgerekte wolken met de allures van gerafelde walvissen een voorjaarshemel bezeilden. Het was of eerst dat Hollandse uitspansel mij het besef bijbracht heelhuids - zij het wel met het nodige gezichtsverlies - uit Parijs te zijn teruggekeerd. Toen werd er, om dat besef te bekrachtigen, nadrukkelijk op mijn deur geklopt.

'Ja,' riep ik. Een al wat oudere vrouw, uitgerust met de hoge jukbeenderen waarover in diverse Nederlandse romans zoveel te doen is geweest, kwam mijn kamer binnen.

'Ik kom mijn scriptie over Matthijs de Schrijver inleveren,' zei ze opgetogen. Toen ik niet dadelijk antwoordde, voegde ze eraan toe: 'Ik was begin vorige week al klaar, heb hier al tweemaal vergeefs voor je deur gestaan, maar je was .. .'

'Naar Parijs,' zei ik.

'Vanwege De Schrijver, hoorde ik,' zei ze nieuwsgierig.

'Klopt,' zei ik niet onwelwillend, 'en ga zitten.'

Ze ging tegenover mij zitten, staarde langs mij heen naar die walviswolken, mij in de gelegenheid stellend haar nog eens goed te bekijken. Ze was een lange, magere vrouw van een jaar of vijfendertig, met een laag voorhoofd waarover blonde krulletjes tuimelden. Afgezien van die krulletjes had ze, alleen al vanwege het feit dat enig

bewijs van de aanwezigheid van een boezem ontbrak, iets uitgesproken jongensachtigs. Ze was, zoals dat wel vaker voorkomt, uit belangstelling voor de literatuur, op wat latere leeftijd nog Nederlands gaan studeren, en had tijdens haar studie langzaam een wat kwijnende liefde voor mij opgevat. Na mijn Parijse debacle had ik behoefte aan een zekere bemoediging, aan wat geruststellende small talk, en zij leek mij niet de minst geschikte persoon om in die behoefte te voorzien.

'Je hebt de mededeling over De Schrijver gezien in *Mene Tekel*?' vroeg ik.

'Natuurlijk,' zei ze haast al te gretig.

Ik overwoog alweer om ervan af te zien haar in vertrouwen te nemen. De bijna theatrale manier waarmee ik mijn hand even op mijn mond legde, en haar over die hand heen, vorsend aanstaarde, deed haar echter haar ogen neerslaan.

'Neem me niet kwalijk,' fluisterde ze.

Ik wachtte tot ze mij weer aankeek, besloot toen haar toch een en ander te vertellen. Nu Werker mij in Parijs voor schut had gezet, had ik immers niemand anders.

'Het valt niet mee om erover te praten,' zei ik, 'maar je weet evenveel van De Schrijver af als ik, zij het dat je zijn *Hollandse Roman* waarover ik in *Mene Tekel* een korte notitie heb gepubliceerd nog niet hebt gelezen.'

Ze werd vuurrood, hapte naar lucht als een gestrande walvis, greep zich vast aan een ballpoint die op mijn bureau lag, en schudde toen haar krulletjes als een hond die in de regen heeft gelopen.

'Wat is er?' vroeg ik verbaasd.

'Ik heb... ik... ik was zo nieuwsgierig... ik...'

'Wat?'

‘Ik heb het al wel gelezen,’ zei ze.
‘Kan niet,’ zei ik gedecideerd, ‘er is maar één exemplaar en dat bevindt zich hier in een la van mijn bureau. En die la is op slot.’
Bij wijze van demonstratie trok ik met een forse ruk aan de bureaulade. Had ik maar met wat minder kracht getrokken! Nu kreeg ik een flinke klap van de wild naar buiten komende lade tegen mijn milt. Krimpnd van pijn zag ik tegelijkertijd dat het manuscript weg was.
‘Het is weg,’ riep ik verwilderd. ‘Een *Hollandse Roman* is weg.’
‘Wie bewaart dat nou ook in zo’n bureaulade?’ zei ze.
‘Wie kon weten dat ik...’
‘Iedereen die jou kent zou weten dat jij zo’n uniek manuscript rustig in je bureaulade zou opbergen. Je had via *Mene Tekel* laten weten dat je zo’n manuscript had ontvangen. Vervolgens ben je twee keer een paar dagen naar Parijs geweest. Je vroeg er gewoon om dat het ontvreemd zou worden. Daarom heb ik me er maar over ontfermd.’
‘Heb jij...?’
‘Ja, toen jij in Parijs was ben ik hier op het eind van de middag terwijl de Cemsto bezig was het instituut schoon te maken - dus je deur stond wagenwijd open - gewoon naar binnen gelopen en achter je bureau gaan zitten. Er kwam zo’n Cemsto-kerel binnen die jouw kamer helemaal binnenstebuiten begon te keren. Wat een *creep* was dat! Een enge kerel in een witte jas.’
‘Witte regenjas?’
‘Regenjas? Gewoon zo’n witte plastic jas zoals die schoonmakers meestal dragen.’
‘Godsamme,’ zei ik.

‘Hij ging maar niet weg, hij bleef maar bezemen en boenen en schrobben, en reed telkens zo’n wagentje met sop naar binnen en weer naar buiten. En ik zat waar jij nu zit en deed alsof ik een artikeltje las. Toen hij eindelijk klaar was, en wegreed met z’n sopwagentje heb ik wat sleuteltjes op je bureau uitgeprobeerd. Het derde paste, en het manuscript lag er nog, en toen heb ik het meegenomen.’
‘Goddank,’ zei ik.
‘Ik dacht dat je woedend op me zou zijn omdat ik het stiekem bij je had weggehaald. Daarom heb ik het ook weer eerlijk teruggelegd, stel je voor, ik wilde niet...’
‘Wat? Heb je het weer teruggelegd?’
Vertwijfeld graaide ik in de bureaulade.
‘Waarom heb je het teruggelegd,’ riep ik, ‘had het toch gehouden, in godsnaam, hoe heb je...’
‘Is het dan weg?’
‘Het is weg.’
‘Maar wie bewaart er dan ook een met de hand geschreven manuscript van een nog niet eerder uitgegeven roman in de lade van een bureau? Je weet toch net zo goed als ik dat je voor een met de hand geschreven brief van Theo Ego bij Schumacher al honderd gulden krijgt. Laat staan dat je daar aankomt met een handgeschreven manuscript van een ongepubliceerde roman van De Schrijver.’
Ik was nog niet in staat om te praten, ik zat verwezen naar die walviswolken te staren, op mijn stoel achteroverwippend en daarbij denkend: De voornaamste doodsoorzaak in Amerikaanse laboratoria is een achterwaarts val van een stoel waarop men achterover wipt, en bovendien denkend: Mocht mij zo’n einde nu ook beschoren zijn.

‘Nou, in ieder geval heb ik het manuscript meteen gefotokopieerd, dus al is het origineel weg, de inhoud...’

‘Mijn God, wat verschrikkelijk,’ kreunde ik, ‘wat moet ik beginnen, hier kom ik nooit meer overheen, eerst Parijs, en nu dit weer. Manuscript weg, manuscript weg, 0, 0, 0.’
‘Zal ik een glaasje water voor je halen?’
‘Nee, haal een kop koffie, haal twee koppen koffie, één voor jezelf en één voor mij.’

Toen ze met de koffie terugkeerde had ik de hele lade driemaal grondig doorzocht. Niets restte er van het manuscript van De Schrijver, zelfs geen afgescheurd tandje van de blocnoterand. Ook de beide brieven van Mies, alias Bep, bleken verdwenen te zijn. ‘Heb je de brief die bij het manuscript hoorde ook gelezen?’ vroeg ik.

‘Ja, en gefotokopieerd,’ zei mijn studente. ‘Dus je weet wat erin stond. En heb je ook die andere brief...’

‘Uit Suriname? Ja, die lag er ook bij, maar dat is vast een poging om je op een dwaalspoor te zetten, hoewel. . .’

‘Wat hoewel?’

‘Ach, nee, het is te prematuur om daar iets over te zeggen, vertel mij eerst eens wat je die twee keer in Parijs is overkomen.’

Ik vertelde haar over de aanslag op Van Waerden, over de twee kerels in witte jassen, iets dat haar een uitroep van schrik ontlokte. Ik vertelde haar over mijn tweede bezoek aan Parijs. Nog voor Roosendaal bestolen. In Parijs nergens een spoor van Werker. Een doorwaakte nacht. Gebrek aan slaap moest er wel, ik legde daar de nadruk op, ik had al genoeg gezichtsverlies geleden, de oorzaak van zijn dat mijn verhitte verbeelding mij één

ogenblik had doen denken dat de vrouw die in de vroege morgenschemer uit het water werd opgehaald, Miep van Waerden was. ‘Die groene lus bleek een sliert alg te zijn,’ zei ik.

‘En dat touwtje om de vingers dan?’

‘Een half verrot plantenstengeltje.’

‘En die afspraak om halfzeven op de brug? Werker?’ ‘Niemand, helemaal niemand, of nou ja, een Japanner die mij vroeg of ik een foto van hem wilde maken en mij daarvoor toen twintig francs gaf. Heb ik een kop koffie en een croissant van kunnen kopen. En de metro naar de Van Waerdens kunnen nemen. Maar de conciërge van hun appartementsgebouw vertelde dat ze in alle vroegte met grote koffers waren afgereisd. Toen ben ik, erop hopen dat ze de trein naar Amsterdam zouden nemen, met de metro naar Gare du Nord gegaan. Kon nog net de trein van zes voor half elf naar Amsterdam halen, maar ze zaten er niet in.’

‘Wat ik niet begrijp,’ zei ze, ‘is dat je blijkbaar nog nooit de meest voor de hand liggende conclusie hebt getrokken.’

‘Welke conclusie?’

‘Miep, alias Bep, was het vriendinnetje van De Schrijver. Waarom zou dat inmiddels veranderd zijn? Waarom zou zij niet getrouwd zijn met De Schrijver.’

‘Je bedoelt dat Van Waerden ...’

‘Ja, natuurlijk.’

‘Kan niet,’ zei ik gedecideerd, ‘onmogelijk, uitgesloten, Van Waerden is te oud, Van Waerden is geen schrijver, Van Waerden is een groot-industrieel, is als jongmaatje begonnen op een scheepswerfje, en heeft dat werfje opgeblazen tot, nou ja, je weet wel... de successtory van de jaren vijftig en zestig.’

Mammoet-tankers en walvisvaarders. Zo iemand een schrijver, De Schrijver?’

‘Je hebt er geen enkel bewijs voor dat hij het niet is. Alleen maar het idee dat hij het niet kan zijn omdat een scheepsbouwer...’

‘De Schrijver is een fijngevoelig mens met een hart...’

‘Scheepsbouwers zijn per definitie niet fijngevoelig?’

‘Heus, het kan niet, het is te zot om het ook maar één ogenblik te veronderstellen.’

‘Vind ik niet. Juist een scheepsbouwer zal zichzelf Lucas van der Zee noemen.’

‘Dat zegt niks. Elsschot was ook geen schutter.’

‘Maar Miep is met Van Waerden getrouwd. Van Waerden doet “werk” zoals je zo net vertelde waarvan je niets afweet. Van Miep mag je niet met Van Waerden over De Schrijver praten. Waarom niet? Als hij De Schrijver is en dat *coûte que coûte* geheim wil houden, is het logisch dat Miep... Miep heeft misschien dat manuscript zien liggen en vond het zonde dat het ongepubliceerd bleef, heeft het daarom naar jou opgestuurd. Miep hoopt dat via jou alle letterlievenden ervan zullen horen en er dan gezamenlijk bij De Schrijver op zullen aandringen dat *Een Hollandse Roman* gepubliceerd wordt. Zoiets... zou toch kunnen?’

‘Zou kunnen. Nee, zou niet kunnen, want Van Waerden is De Schrijver niet.’

‘Toch zou het, lijkt mij, een goed idee zijn als je probeerde om wat meer over Van Waerden te weten te komen. Al was het alleen maar om te kunnen uitsluiten dat hij De Schrijver is. Is hij De Schrijver niet dan kom je, via hem, misschien toch op het spoor van De

Schrijver. Hij heeft contact gehad met De Schrijver.’

‘Het heeft geen zin om de doopceel van Van Waerden te lichten.’

‘Wat heb je toch tegen die Van Waerden?’

‘Heus, Van Waerden is geen schrijver. Het is een keurige heer met strak achterovergekamd grijs haar en een wat gemelijk smoelwerk. Zo iemand kan geen schrijver. . .’

‘Maar via hem kom je De Schrijver misschien op het spoor. En je hebt immers geen ander aanknopingspunt. Of wou je weer naar Parijs afreizen?’

‘Hou op,’ zei ik, ‘in godsnaam dan maar achter Van Waerden aan. Maar hoe?’

‘Hoe? Heel eenvoudig. Een bezoekje aan de Scheepswerf die hij groot heeft gemaakt. Reken maar dat ze daar alles, maar dan ook alles over Van Waerden weten. Wat mij betreft kunnen we er dadelijk...’

‘Wou je mee?’

‘Natuurlijk wil ik mee. Het is toch mijn idee.’

‘Ja, maar...’

‘Waarom zou je het alleen doen? En bovendien: hoe kom je er? Jij hebt geen auto. Met het openbaar vervoer ben je minstens een halve dag onderweg. Ik wil je er wel brengen in mijn Mazda. Het is nu half elf, we kunnen er...’

‘Ik kan vandaag onmogelijk weg. Om half twaalf heb ik een vakgroepsvergadering over de begroting van volgend jaar. Kan ik mij niet aan onttrekken als lector...’

‘Lector! Man, die functie is al jarenlang opgeheven. Je bent een doodgewone UHD.’

‘Nou ja... goed... ik heb een raar ijdel tikje... denk over mezelf altijd als lector. Hoe dan ook, vandaag kan ik niet weg, maar morgen

kan ik een ADV-dag nemen. Laten we morgen gaan.'

De dag daarop woei er een koude voorjaarswind die het zweet in de oksels huiveringgevend deed opdrogen. Vooral op de pont die ons naar het eiland bracht waar de werf was gevestigd wilde die wind niet van ophouden weten. Eenmaal op het eiland bereikten wij rijdend langs ombloemde huisjes met woest blaffende honden in voortuintjes na een half uur het achteraf-oord waar de scheepswerf was gevestigd. Een loodgrijze hemel hing laag en zwaar boven ons. Hier en daar riepen meeuwen obscene kreten naar elkaar. Bij de scheepswerf aangekomen bleek een slagboom ons vooralsnog te beletten het grote plein voor de donkere gebouwen op te rijden. In een hokje naast de versperring zat een gemelijke portier. 'Laat mij maar even met hem praten,' zei mijn studente, 'als jij vertelt waar we voor komen, kunnen we dadelijk rechtsomkeert maken.'

Ze stapte uit, praatte wat, glimlachte nog meer en de slagboom rees.

'Ik heb hem gezegd,' zei ze toen ze weer was ingestapt, 'dat we van Binnenlandse Zaken zijn en een en ander over Van Waerden willen weten met het oog op een lintje dat hem op 30 april misschien wordt uitgereikt.' Over het voorplein dat meer allure had dan de Dam reden wij naar het directiegebouw.

'Hoe wou je nu verder te werk gaan?' vroeg ik gedwee en ongelukkig. Alle initiatief was mij immers uit handen genomen, eerst al door Werker en nu weer door deze jongensachtige, schrale studente die straks nog met alle eer van de ontdekking van de ware identiteit van

De Schrijver zou gaan strijken.

In het directiegebouw werden wij bij de ingang andermaal met een wantrouwige portier geconfronteerd.

'U wilde iemand van de directie spreken?'

'Ja,' zei mijn studente, 'liefst een van de oudere directieleden, iemand die Van Waerden nog persoonlijk heeft meegemaakt.'

'Ik zal eens gaan rondbellen,' zei de portier, 'maar ik heb er een hard hoofd in dat ik iemand kan vinden. Waarom heeft u geen afspraak gemaakt? Maar goed, ik zal zien wat ik voor u doen kan, neemt u ondertussen plaats op een van de stoelen in de hal.'

Ook die hal, veel marmer, ouderwetse, lage zwartlederen fauteuils zoals ik ze mij herinnerde uit de film *Play Time* van Tati, getuigde van welvaart uit vervlogen tijden. Niets had men hier blijkbaar kunnen veranderen of opknappen of verbeteren omdat het geld ontbrak. Toch had men, met behulp van een aquarium waarin zwaarddraggers achter elkaar aan joegen, en van diverse bloembakken met palmen erin een wat tropisch aandoende sfeer weten te scheppen die mijlenver afstand van de wereld waarin *Weerzin* speelde. Het leek absurd hier op zoek te gaan naar de wortels van Van Waerden, een gedachte die evenwel, toen ik wat verwezen rondrentelde in die hal, werd gelogenstraft door een inscriptie die op de sokkel van een bloembak was aangebracht. Daar stond: 'Aangeboden door het personeel aan de 'jongen uit Hippolytushoef'. Hippolytushoef? Die plaatsnaam had ik onlangs nog ergens gezien. In verband met, zoveel was wel zeker, Matthijs de Schrijver. Maar waar? Voor ik het mij had kunnen herinneren werd ik evenwel opgeschrikt

uit mijn gemijmer door een kreet van mijn studente.

‘Kom eens hier kijken,’ riep ze.

Ze stond voor een serie foto’s die waaivormig op, zoals dat heet, een muur van schoon metselwerk waren aangebracht. Haastig liep ik erheen, en samen keken we naar de foto die haar aandacht had getrokken. Op die foto, een groepsportret, werd Van Waerden die op een verhoging stond omringd door een twaalftal oudere jongeren. Miep, alias Bep, die er bepaald jonger uitzag dan de dame die de deegrol had gehanteerd, stond of lag, net zo men wil, in knielhouding voor hem. Niettemin was het noch Van Waerden, noch ook Miep die, begrijpelijkerwijs, ze had ze immers nooit gezien, de aandacht van mijn studente had getrokken. Nee, de man waarop haar vinger rustte en die half achter Van Waerden schuilging, was niemand anders dan Jaap Wansloot.

‘De professor,’ zei mijn studente.

‘Wansloot,’ zei ik walgend.

‘Waarom staat de professor op deze foto? Wat had die hier te maken? Hoe kwam hij hier op een scheepswerf terecht?’

‘Ik begrijp er ook... nee, kijk daar eens, daar op die achterste rij, daar staat Theo Ego.’ Op het moment dat ik de in die dagen reeds zelfverzekerde, wat arrogante kop van Ego aanschouwde, besefte ik, terwijl hartpalpitaties mijn borstkas deden schudden, dat deze foto - waar ze immers allemaal opstonden - met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid ook de beeltenis van Matthijs de Schrijver moest bevatten. Wie van de twaalf oudere jongeren die op de foto stonden was Matthijs de Schrijver?

Drie van de twaalf, Ego, Van Waerden, Wansloot konden het niet zijn. Er bleven negen vrij vage, nog jonge hoofden over, negen hoofden van mannen die er geen van allen uitzagen zoals ik mij altijd had voorgesteld dat Matthijs de Schrijver eruit zou zien. Zoals men om een of andere reden ook weet hoe Christus eruit heeft gezien - alle portretten van Christus lijken op elkaar - zo weet ook ik hoe De Schrijver eruitziet. Van die negen was er niemand die eruitzag als De Schrijver. Toen echter zag ik nog iets dat mijn hart opnieuw liet palpiteren. Van die negen mannen kende ik, al ontbraken hun witte regenjassen, er nog twee!

Mijn studente bestudeerde inmiddels een andere foto.

‘Hier staat Wansloot ook op,’ zei ze.

Toen zag ik de foto die mijn adem deed stokken. Er stonden slechts vijf mensen op. Ego, Wansloot, Van Waerden, Bep en een onbekende, wat fletse man die heel goed buschauffeur had kunnen zijn. Geen bakkebaarden, geen bril, geen modernismen, alles heel gewoon. Hij zou als matroos op een rijnaak kunnen varen en niet opvallen, in de slagerij van de SPAR werken en geen opzien baren. Toch klopte er iets niet. Lucas, Koos, Freek, Bep - die vier. Van een vijfde figuur was nooit sprake geweest.

‘Lazer op, jij Wansloot,’ zei ik.

‘Wat zei u?’ vroeg een al wat oudere man die blijkbaar al enige tijd achter mij stond.

‘O, dat deze man niet op deze foto thuishoort.’

‘Waarom niet?’

‘Omdat er in *Weerzin* maar vier personen voorkomen, en die vier staan hier kennelijk samen op de foto. Maar Wansloot ... .’

De man, wiens bolle voorhoofd als een matglazen ballonlamp uitpilde, keek mij aan met geamuseerde minachting. Hij zei: 'Kopperlith is mijn naam, ik ben lid van de directieraad, ik hoorde dat u in verband met een lintje voor Van Waerden een en ander wilt weten over zijn achtergrond. Mij ontbreekt helaas de tijd om uitvoerig met u van gedachten te wisselen over Van Waerden, maar ik kan u wel een gedenkboek meegeven dat bij het 100-jarig bestaan van het bedrijf is verschenen. Daarin vindt u, onder de titel "De jongen uit Hippolytushoef", ook een korte levensbeschrijving van Van Waerden. En al de foto's die hier hangen zijn ook in dat gedenkboek opgenomen.'

'Die man hier,' zei ik, wijzend op de fletse man zonder modernismen, 'weet u misschien wie dat is.'

'Geen idee,' zei Kopperlith, 'een scheepslasser, denk ik.'

'Waarom denkt u dat?'

'Omdat hij een brede groef op z'n voorhoofd heeft. Dat hebben scheepslassers allemaal aangezien ze zo'n rond de schedel vastgezette bril dragen die ze voor hun ogen kunnen klappen als ze gaan lassen. Als u wilt weten wie dat is, zou u dat aan Molenbrug moeten vragen. Dat is de oudste lasser in ons bedrijf. Tien tegen één dat hij deze lasser, als het een lasser is, nog heeft opgeleid. De vraag is alleen: waar hangt Molenbrug op dit moment uit? Misschien dat de binnenportier het weet. En anders kan die er wel achter komen.'

We liepen naar het hokje van de binnenportier.

Kopperlith zei: 'Karstens, weet jij waar Molenbrug momenteel zit?'

'Nee,' zei Karstens, 'maar ik zal hem effetjes

opsporen.'

Hij greep een telefoonhoorn. Kopperlith zei: 'Ik zal even een gedenkboek voor u opsnorren en dan laat ik u verder aan uw lot over. Ik hoop dat u succes heeft.'

De portier belde nummer na nummer.

Toen hij het zesde nummer draaide, kwam, op hoge hakken, een clownesk fantoompje aanstrompelen dat mij een gedenkboek overhandigde. De portier belde het zevende nummer. Geen resultaat. Pas het elfde nummer leverde de gewenste informatie.

'In dok A? Oké, ja, dankjewel, nee, nee, vast niet, nee, zien ze niet naar uit.'

Hij keek mij scherp aan, zei: 'U kunt Molenbrug in dok A vinden. U gaat hier naar buiten, slaat rechtsaf, dan rechtdoor tussen de loodsen, aan het eind weer rechts en daar vraagt u maar verder.'

We liepen tussen de loodsen door.

'Dat Wansloot op die foto's staat. Hoe is dat in godsnaam

mogelijk?' zei ik.

'En Ego dan? Wat heeft Ego hier gedaan?'

'Als ik dat wist.'

'Een vakantiebaantje misschien.'

'Wansloot ook?'

'Waarom niet? En misschien... misschien... wie zal het zeggen, is

Wansloot Matthijs de Schrijver.'

'Nee,' zei ik hartstochtelijk, 'nee, nee, nee.'

'Het kan niet bij voorbaat uitgesloten worden,' zei ze.

'Als hij... als hij... nee...'

We sloegen rechtsaf. We keken op de rivier.

Een miniatuurstrandje, niet meer dan een strook wit zand aan de voet van een schoeiing, bevatte een zwart geklede man. Een visser? Dichterbij klonk het geraas van

boren, van lasapparaten, van hamers die op scheepsrompen bonkten.

‘Waar is dok A,’ schreeuwde ik tegen een man in een smerige blauwe overall die ons, achterdochtig kijkend, met zware stap passeerde.

‘Alsmar rechtuit, bij ‘t water naar links, dan weer rechtsom, en dan zie je ‘t wel.’

We liepen tussen verroeste ankerkettingen door. Vanuit loodsen waarvan de deuren halfopen stonden loerde men naar ons.

Wantrouwen sloeg ons als een zware geur tegemoet. Al wat ons zag, haatte ons. Wij waren niet gewent.

‘Waarom zouden ze hier zo achterdochtig zijn?’ vroeg ik.

‘Ze denken vast dat wij van de belasting zijn of zoiets. Op zoek naar koppelbazen en werknemers die zwart betaald worden.’

Dok A bleek een torenhoog gevaarte. Het was leeg. We konden

er zo inlopen. Hoog boven ons liepen, over een smalle brug die de wanden verbond, miniatuurachtige gestalten die elkaar onverstaanbare kreten toeriepen. Toen we midden in het dok waren aangeland, zagen we een kromme arbeider die met een schuurmachine een gemeniede stang bewerkte. Hoewel de schuurmachine een oorverdovend lawaai voortbracht, stond naast de arbeider een minuscuul draagbaar radiootje. We liepen op de arbeider af, hij zette de schuurmachine uit en het radiootje schalde ‘A Whiter Shade of Pale’.

‘Weet u waar Molenbrug is?’

‘Is net even gaan schaften. Zit hierachter in een keet.’

Hij wees vaag naar een plek achter de hoog

oprijzende muur van het dok. Toen dook hij weg in een nis van de wand en op hetzelfde moment sloeg een stuk metaal vlak voor onze voeten een ondiep gat in de vloer van het dok. Ik keek omhoog, zag een vage figuur op de brug van het droogdok haastig wegrepen.

‘Het is hier levensgevaarlijk,’ riep ik, ‘dit was misschien wel opzet. Een aanslag!’

Bleek en bevend renden we het dok uit, sloegen de hoek om en ontwaarden de keet. We openden de deur, liepen naar binnen en zagen een vijftal mannen die aan een tafeltje zaten.

‘Ken je niet effe kloppe, maat, voor je zomaar erreges met je hele hebbe en houe binnenvalt?’

De man die ons aldus aansprak keek ons aan met koolzwarte ogen waaronder een mottige snor volledig misplaatst leek.

‘We zoeken Molenbrug,’ zei ik.

‘In eigen persoon,’ zei de man met de koolzwarte ogen, ‘en wat had u van mijn gehad willen hebben?’

‘U weet misschien wie er op deze foto staat,’ zei ik.

Het gedenkboek legde ik open voor hem op tafel, erin bladerend tot ik de bewuste foto had gevonden.

‘Dit is een lasser, zegt meneer Kopperlith, en volgens hem weet u wel wie dit is.’

‘Dat? Dat stuk schorem? Al zou’n ik ‘t weten, ik zou’n ‘t niet meer willen weten, voor de dooie dood niet, en lasser was hij al helemaal niet. Nee, meneer, daarvoor mot je niet bij mij zijn.’

Een van de vier mannen trok het gedenkboek naar zich toe. Hij zei: ‘Daar heb je die kerels die hier zo nodig een poosje mosten rondkijken. Vrienden van de baas zelf.

Waren te beroerd om ook maar één poot uit te steken. Vooral die hier... (hij wees op Wansloot)... die was lamleddiger dan een vis op het droge, hoe noemden ze hem ook weer, Matthijs geloof ik.'

'Welnee, joh, dat was Matthijs niet, Van Waerden zelf noemden ze Matthijs.'

'Niks van án,' zei Molenbrug, 'hier, dat is Matthijs.' Hij wees op Theo Ego.

'Kan Matthijs niet zijn,' zei ik.

'Nou ja, 't zal ons een zorg wezen wie ván die fijne lui Matthijs is, 't is toch allemaal schorem bij mekaar, kwamen hier om schuitje te varen en theetje te drinken. Gingen met z'n vieren met het jacht van de baas de rivier af. Hadden zo'n mokkeltje bij zich met twee kanten zakdoekjes over haar Van Gend & Loos heen en nog een soortement lucifersmerk met touwtjes eraan over een ander plekkie op d'r lijf. Vier van die jongens en een meissie. Nou, je hoeft er niks niet verbaasd over te wezen dat daar goed stront van gekomen is. Maar ik houd m'n mond, ik zeg niks, ik heb hier al genoeg leergeld betaald met m'n mond voorbijpraten. Wat jij, Koos.'

'Net zo je zegt, Bruggie.'

'Je mot dat flutgedichie eens lezen wat die Matthijs hier achterin het gedenkboek heeft geschreven,' zei Molenbrug, 'je zou haast denken dat we hier permanent in staking waren gegaan, en dat er ook nog een of andere jonge jongen tussen de loodsen kassie wijlen is geraakt.'

Het was of ik dood zou gaan. Haastig bladerde ik verder in het gedenkboek. Op de voorlaatste bladzijde stond:

Scheepswerf

*De regendaalt geruisloos neer
De hoop ligt afgemeerd in 't dok
Een anker vormt een struikelblok*

*Een schip vaart uit, maar in dit weer
kwijnt ademtocht tot ademnood
O, klotenwereld zonder schroot!*

*Op de rivier blaast loom de loods,
Aan 't roer van 't schip; hij is blootshoofds
'Wie', zingt hij, 'in de goot verrot,
ziet u het allerhoogst, O, God.'*

*Geen hand die nog een hamer houdt,
Geen voorman die een plan ontvouwt,
Geen lasser die zijn pit ontsteekt,
O, oog dat tussen loodsen breekt!*

Terwijl ik, bevend van opwinding naar de ondertekening keek (Matthijs de Schrijver), en besepte dat ik hier het eerste en enige specimen in handen had van een dichtproeve van 'mijn' auteur, alsmede hoeveel opzien ik zou baren als ik de ontdekking van een 'omgekeerd' sonnet van Matthijs de Schrijver wereldkundig zou maken, herinnerde ik mij, bij de laatste regel, die wondermooie zin uit het manuscript van *Een Hollandse Roman*: 'Hij krabde even in zijn kruis, hopend dat hij niet weer platjes had opgelopen, laatst, bij die viespeuk in die loods.' Zoveel was nu wel duidelijk: die loods waarover in het manuscript sprake was geweest, en die in het gedicht in meervoud terugkeerden, had zich nergens anders bevonden dan op het terrein van deze scheepswerf. Hier had dus Lucas, meermalen mocht ik aannemen - er

stond immers 'weer platjes' - bij een viespeuk in een loods zijn gerief gezocht. Was het een lasser geweest die hem vurig bemind had? Misschien wel een van degenen die hier rond de tafel hokten? Zo dat al het geval mocht zijn, niet één van hen die mij daar zo wantrouwig aan zaten te kijken, zou daarover ook maar met een woord reppen. Al diegenen die hier ooit tussen klinknagels en voorhamers en lasapparaten elkaars strafschoepgebied waren ingegaan, zouden met hun geheimen het graf ingaan, dat was helaas zeker, zoals ook zeker was dat ik hier niet veel verder zou komen bij mijn speurtocht naar de antecedenten van Van Waerden, de 'jongen uit Hippolytushoef'. Misschien moest ik daarheen voor verder onderzoek. Waar lag het plaatsje ook weer? Herinnerde ik mij goed dat het onder de rook van uitlaatgassen op de Afsluitdijk lag?

'Een sonnet van De Schrijver,' jubelde ik, toen mijn studente en ik weer tussen die onopvallend eruitziende loodsen doorliepen, 'ik heb een sonnet van De Schrijver ontdekt.' 'Wansloot moet anders van dit gedenkboek geweten hebben,' zei ze.

Het was of al mijn vreugde in een oogwenk verdampte. Al wat ik eventueel te weten kon komen, wist Wansloot. Al wat ik zou ontdekken, was voor hem bekende kost. Waarom had hij nooit gepraat? Daar moesten goede redenen voor zijn. Hoezeer zou hij aan invloed en aanzien gewonnen hebben als hij de identiteit van De Schrijver had onthuld. Toch had hij het niet gedaan, zelfs niet in die dagen dat het erom spande of de benoemingscommissie hem of mij voor zou dragen voor het Ordinariaat, en degenen die op mijn hand waren steeds hadden geweest

op mijn uitmuntende publicaties over De Schrijver. Hoe gemakkelijk had hij toen, zou hij alleen maar dit sonnet uit het gedenkboek van een scheepswerf te voorschijn hebben getoverd, de balans in zijn voordeel hebben kunnen laten omslaan. Waarom had hij dat niet gedaan? Was hij er zo zeker van geweest dat het ordinariaat hem toch wel zou toevallen? Of had hij er enorm veel belang bij om te zwijgen? Wat school daarachter? Een misdaad wellicht zoals in het leven van de hispanist Johan Brouwer? Een moord zoals in het leven van Gerrit Achterberg? Of iets heel anders? En Ego? Waarom zweeg Ego? 'Je zegt geen stom woord meer,' zei mijn studente.

'Ik loop na te denken.'

'Je kunt hier beter je ogen de kost geven.'

'Zie je dan iets bijzonders?'

'Ja, schuin achter je.'

Ik keek schuin achter mij, zag de nevel op de rivier, zag een roestig schip dat afgemeerd lag bij een drijvende bok.

'Het spijt me, maar ik zie niks bijzonders.'

'En die vlag dan?'

'Welke vlag?'

'Van het schip dat daar afgemeerd ligt.'

'Ja, zie ik.'

'Weet je niet van welk land die vlag is.'

'Nee, daar heb ik totaal geen verstand van.'

'Dat is de Surinaamse vlag. Ja, misschien betekent het niks, maar wie zei ook weer: toeval bestaat niet?' Van ver klonken de dreunende bassen van Paranoid en ik zong mee: 'All day long I think of things but nothing seems to satisfy.'

Het verhaal achter het verhaal

Nadat de hoofdpersoon van Adriaan van Dis dagen en nachten door Parijs heeft moeten wandelen, neemt Maarten 't Hart hem direct mee naar onze eigen achtertuin, Noord-Holland, waar *'langgerekte wolken met de allures van gerafelde walvissen een voorjaarshemel bezeilden'*. Je hoort de regenwulpen vluchten. En nog steeds kan ik geen ANWB-bord met de aanduiding *'Hippolytushoef'* voorbijrijden zonder te denken aan de scheepswerf aldaar.

Maarten 't Hart schrijft ook zichzelf het verhaal in, maar zo subtiel dat weinigen het toen doorhadden. Hij geeft de lezer een nieuwe heldin. Een lange magere vrouw, wat ouder, met blonde krulletjes, zonder enige vorm van boezem. Pas vier jaar later, toen Maarten voor het eerst als Martje 't Hart in jurk op het boekenbal verscheen, werd duidelijk dat hij zijn spiegelbeeld had beschreven.

Een paar decennia eerder had zo'n *outcoming* van een bekende auteur nog een geweldige ophef veroorzaakt. Net als de 'natte prei' en het druipende theezakje uit het eerste hoofdstuk. Niet alleen voor het schrijven maar ook voor het lezen van dit soort teksten werd een mens in mijn jeugd nog zwaar bestraft.

Zelf werd ik bijvoorbeeld vrij vaak van school gestuurd. Meestal was een simpel bezoekje van mijn moeder aan de rector, met veel parfum en een kistje Havanna sigaren,

genoeg om de schooldeuren weer voor mij te openen, en anders wel die van een andere school. Maar er kwam een moment dat geen enkele school mij meer wilde hebben. Het eeuwige dreigement werd werkelijkheid. Ik moest naar kostschool.

Mijn kostschool was een jongensinternaat dat hoorde bij een grote reguliere streekschool, dus waren er gelukkig overdag nog meisjes in mijn leven.

Al snel werd ik ook daar naar huis gestuurd omdat ik het boek 'Ik, Jan Cremer' zat te lezen in de studiezaal. En Jan Cremer was, net als Jan Wolkers in die tijd, een handlanger van de duivel, die argeloze jonge lezertjes aanspoorde tot verderfelijke dingen als seks.

De pater die mij betrapte maakte er in de studiezaal een hele performance van. Eerst een donderpreek en toen de daad; hij wilde het boek demonstratief verscheuren. Maar het was een groot en dik boek, en een ook dikke maar kleine pater. Het boek won. "U kunt het misschien beter verbranden", opperde ik, verwijzend naar het aloude roomse geloof dat verbranding alle problemen oplost. Toen mocht ik gaan. Helaas hadden mijn moeders Franse parfum en Cubaanse sigaren hun magie nog niet verloren. Ik werd al snel weer toegelaten. Maar 'Ik Jan Cremer' heb ik niet teruggekregen, en nooit meer opnieuw gekocht, zo goed vond ik het nou ook weer niet. Ik heb het ook nooit als bulkboek uitgebracht.

Ja, pornografie was een 'hot issue' in die tijd. En dat doet me, nu ik toch bezig ben, denken aan Magaly.

Magaly was nooit mijn vriendinnetje. Wat de anderen ook zeiden, nog geen kus! Je zou kunnen zeggen dat we collega's waren. Samen vulden we de schoolkrant, niet betwist door anderen, en nauwelijks door elkaar. Magaly was al bijna 18, dus zij had de voorsprong van de rijpe ouderdom. Ik was meer thuis in de poëzie, dus ik introduceerde haar in Baudelaire's *'Les fleurs du mal'*. Magaly was veel beter in de schone kunsten. En zo jong als we waren, en zo seksueel onervaren als zij naar eigen zeggen was, kon ze mij de scheidslijn tussen erotische kunst en pornografie feilloos duiden. Voor mijn zeventiende verjaardag kreeg ik van Magaly een poster van Modigliani. Met een enkele houtskool lijn had de kunstenaar een beeldschone naakte vrouw neergezet. Het was een erg erotische tekening en zeker kunst. Ik besloot haar thuis in mijn kamer te hangen, daar was ze veiliger dan op het internaat, maar ik had buiten mijn moeder gerekend. Toen ik het volgend weekend thuiskwam, was mijn naakt geen naakt meer. Met twee simpele houtskool lijnen had mijn moeder haar aangekleed. Nu droeg ze een slipje en een beha. Aan de ene kant had ik wel ontzag voor mijn moeders artistieke talent. Aan de andere kant sloeg ze de plank volledig mis. Ik zag dat de 'schaamte' van het naakt, een aspect dat in het origineel volledig ontbrak, er door mijn moeder in de vorm van lingerie aan was toegevoegd. En zo had ze onbedoeld erotische kunst veranderd in een soort pornografisch plaatje. Die grens tussen erotiek en pornografie, later tussen literatuur en pornografie, ben ik als uitgever van de bulkboeken nog vaak

tegengekomen. Meestal omdat ik hem opzocht. Er waren nog veel taboes toen. Voor sommige mensen was elke beschrijving van een seksuele handeling al stuitende pornografie. En elke naaktafbeelding weerzinwekkend. Regelmatig werd een nieuw bulkboek daarom teruggestuurd door gereformeerde schoolbesturen of conservatieve leraren. Ook hadden de drukkers, of de zettters, soms morele problemen met een blote afbeelding of met een seksuele passage en dan weigerden ze mee te werken (staking!) aan de productie van dat bulkboek.

Sommige bulkboeken hebben me daarom veel overredingskracht gekost. Maar nooit concessies. Want je moet ergens een grens stellen. "You've got to draw the line somewhere". Dat heb ik van Magaly (èn van mijn moeder) geleerd.

Wordt vervolgd!

Theo Knippenberg

Theo Knippenberg's

Bulkboek® (Anno 1969)

Met de mooiste literatuur aller tijden,
nu op de tablet voor een habbekrats!

Op deze App staan tientallen andere digitale bulkboeken die op dit moment leverbaar zijn. Daar komen voortdurend nieuwe titels bij.

Als **Nederlandse Klassieken** vind je hier in de kiosk de hoogtepunten uit de Nederlandstalige literatuur vanaf de vroege Middeleeuwen tot het eind van de 20e eeuw, toegankelijk gemaakt voor moderne lezers, uitvoerig ingeleid en mooi geïllustreerd.

En in de boeken zitten rechtstreekse links naar relevante websites en video's.

Vanaf Karel en Elegast, Reinaert de Vos en Mariken van Nieumeghen via de Gijsbrecht van Aemstel, Sara Burgerhart en de kleine Johannes tot aan Harry Mulisch, Martin Bril en Olie B. Bommel, ze zijn nu allemaal digitaal te lezen als bulkboek.

Ook vind je hier de mooiste **Buitenlandse Klassieken**, soms vertaald en anders voorzien van verklarende woordenlijsten bij alle moeilijke woorden.

Van elke titel kun je eerst enkele pagina's lezen, voordat je besluit om pakweg twee of drie euro uit te geven voor een complete klassieker.

Maar er zijn ook gratis (mini)bulkboeken, zodat je altijd wat te lezen hebt, ook als je even helemaal zonder geld zit.

Veel leesplezier!
Theo Knippenberg

Kijk voor alle bulkboeken
en steeds de nieuwste titels
op WWW.BULKBOEK.NL